

6. Корнієнко В.В. Історико-культурна спадщина та її використання в туристичній сфері України : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / В.В. Корнієнко. – Київ, 2008. – 19 с.
7. Аккерманская крепость. Отзывы туристов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.tripadvisor.ru/Attraction_Review-g1816345-d3929058-Reviews-Akkerman_Fortress-Bilhorod_Dnistrovskiy_Odessa_Oblast.html.
8. Олійник О. Соціальна програма збереження культурної спадщини України / О. Олійник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://blog.liga.net/user/ooliynyk/article/15000.aspx>.

УДК 658:330.341

Лещук Г.В., к. е. н.,
доцент кафедри економіки та підприємництва
Прикарпатський інститут імені Михайла Грушевського
Міжрегіональна академія управління персоналом

АКТИВІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ ЗА ДОПОМОГОЮ ФОРМУВАННЯ КЛАСТЕРНИХ СТРУКТУР

Лещук Г.В. Активізація інвестиційної діяльності в регіоні за допомогою формування кластерних структур. У статті досліджено сучасні наукові підходи до трактування дефініції «кластер», узагальнено основні ознаки кластерних структур, а також запропоновано авторське визначення даної категорії. Сформовано алгоритм методологічного забезпечення формування кластерних структур у вимірі інвестиційної діяльності регіону. Визначено, що одним із найважливіших факторів створення й ефективного функціонування регіональних кластерів є проведення політики щодо формування сприятливого інвестиційного клімату в регіоні, що вимагає вдосконалення інвестиційної інфраструктури за відповідними напрямками. Проаналізовано проблеми функціонування економічних кластерів на регіональному рівні та визначено основні передумови успішної імплементації кластерного підходу.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, регіон, кластери, кластерний підхід.

Лещук Г.В. Активизация инвестиционной деятельности в регионе посредством формирования кластерных структур. В статье исследованы современные научные подходы к трактовке дефиниции «кластер», обобщены основные признаки кластерных структур, а также предложено авторское определение данной категории. Сформирован алгоритм методологического обеспечения формирования кластерных структур в измерении инвестиционной деятельности региона. Определено, что одним из важнейших факторов создания и эффективного функционирования региональных кластеров является проведение политики по формированию благоприятного инвестиционного климата в регионе, что требует совершенствования инвестиционной инфраструктуры по соответствующим направлениям. Проанализированы проблемы функционирования экономических кластеров на региональном уровне и определены основные предпосылки успешной имплементации кластерного подхода.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, регион, кластеры, кластерный подход.

Leshchuk H.V. The intensification of investment activity in the region through the formation of cluster structures. The article is devoted to the research of the modern scientific approaches to the interpretation of the definition of "cluster", the basic features of the cluster structures are summarized as well as a definition of this category is proposed by the author. The algorithm of methodological support of the formation of cluster structures in the dimension of investment activity in the region is formed. It is determined that one of the most important factors in the establishment and effective functioning of the regional clusters is the adoption of policy of creation of a favourable investment climate in the region, which requires improvement of the investment infrastructure in the relevant areas. The article touches upon the issue of analysis the problems of functioning of economic clusters at the regional level and the main preconditions of successful implementation of the cluster approach as a tool for stimulating investment in the region's economy is defined.

Keywords: investment activity, region, clusters, cluster approach.

Постановка проблеми. Імплементація кластерного підходу в системі стимулювання залучення інвестицій в економічний простір регіону дає змогу підсилити корисний ефект від підприємницької та

інвестиційної діяльності, виступає дієвим інструментом організації економіки регіону, контролю економічної діяльності, дає змогу підвищувати ефективність взаємодії приватного сектора та інвес-

тиційної інфраструктури, держави, торгових асоціацій, дослідницьких і освітніх установ в інноваційному процесі, підвищити конкурентоспроможність регіонів. Застосування кластерного підходу формує нову модель економіки регіону, яка характеризується високою конкурентоздатністю та інвестиційною привабливістю, що забезпечує в повному обсязі досягнення цілей інвестування, при цьому створюючи високі мультиплікативні, кумулятивні та синергетичні ефекти.

Слід відзначити, що питання формування кластерних структур для активізації інвестиційної діяльності як публічного інструменту регіонального розвитку лише формується, що зумовлює необхідність ґрунтовнішого наукового дослідження організаційно-інституційних та інфраструктурно-технологічних аспектів його використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання формування та розвитку кластерних структур досліджували такі українські вчені-економісти, як: Л. Антонюк, З. Варналій, Н. Внукова, М. Войнаренко, О.Є. Кузьмін, Ю.В. Рибак, І.Г. Гончаренко, Г.В. Іванченко, Л.А. Богатчик, Ю.В. Федотова, І.О. Хоменко, О.Л. Тодорова та ін. При цьому в сучасних наукових дослідженнях не існує єдиного підходу до процесів кластеризації регіонів, недостатньо повно розкрито передумови, особливості функціонування й розвитку кластерних структур, потребують подальшого обґрунтування критерії та чинники ефективного функціонування кластерів з урахуванням активізації інвестиційних процесів в економічному просторі регіону. Саме тому дослідження даного питання є актуальним у науковому і практичному аспектах.

Постановка завдання. Ефективний розвиток інфраструктури регіонів залежить від застосування новітніх підходів до визначення, формування та залучення інвестицій, які визначають успіх у досягненні стабільного соціально-економічного розвитку країни, що, своєю чергою, формує передумови підвищення інвестиційної привабливості регіонів та активізації інвестиційної діяльності. Підвищення активності інвестиційної діяльності регіонів є однією з головних передумов стабілізації і розвитку регіональної економіки, проте суб'єкти господарювання в умовах невизначеності стикаються з дефіцитом інвестиційних ресурсів. Отже, імплементація кластерного підходу в економіці регіонів сприятиме зниженню дефіциту інвестиційних ресурсів та активізації інвестиційних процесів регіону. Саме тому доцільно дослідити сучасні наукові підходи до трактування сутності поняття «кластер»; сформувати алгоритм методологічного забезпечення формування кластерних структур у вимірі інвестиційної діяльності регіону; визначити основні фактори створення й ефективного функціонування регіональних кластерів; проаналізувати проблеми функціонування

економічних кластерів на регіональному рівні та виокремити основні передумови успішної імплементації кластерного підходу.

Виклад основних результатів. Інституціональним фактором активізації процесів кластеризації є Державна стратегія регіонального розвитку України на період до 2020 р., де пріоритетним завданням визначено формування регіональних і міжрегіональних кластерів як інструментів стимулювання місцевого економічного розвитку. Кластерний підхід є одним із самих прогресивних напрямів як теорії, так і практики вивчення, організації та розвитку економічної діяльності, яке ґрунтується на теоріях конкурентоспроможності, інституціонального, інноваційного, територіального та промислового розвитку.

Як зазначає професор О.Є. Кузьмін, важливою умовою економічного розвитку територій є формування кластерів. Такі форми організації виробництва створюють ширші можливості для використання місцевих ресурсів, освоєння інвестицій, у т. ч. іноземних; забезпечують доступ до нових ринків збуту; дають змогу повною мірою реалізувати потенціал міжрегіонального і транскордонного співробітництва [1].

У сучасній науковій літературі підходи до трактування сутності поняття «кластер» є достатньо різноманітними, проте більшість учених визначає кластер як географічно сконцентровану групу компаній, які здійснюють господарську діяльність в одній галузі.

Основоположником теорії кластерного розвитку є М. Портер, який сформулював такі визначення кластера: «Промисловий кластер – низка галузей, що взаємодіють як покупець-постачальник або постачальник-покупець, а також за допомогою спільних технологій, спільних каналів закупівель або розподілу, спільних трудових об'єднань»; «кластер – це група взаємозв'язаних компаній (постачальників, виробників та ін.), що географічно є сусідами, і пов'язаних з ними організацій (освітніх закладів, органів державного управління, інфраструктурних компаній), які діють у певній сфері і взаємодоповнюють одна одну» [2].

Однозначно, що засади формування сутності поняття «кластер» були закладені у дослідженнях М. Портера, проте в сучасних умовах дана дефініція набуває нового змісту та більш широкого наукового трактування. Отже, пропонуємо проаналізувати та виокремити сучасні вітчизняні підходи до трактування даної економічної категорії.

Кластер – це територіально обмежена система підприємств, яка забезпечує цикл від виробництва до реалізації продукції, у межі якої входять: підприємства основного виробництва, підприємства та організації, що обслуговують основне виробництво, фінансові організації, а також науково-дослідні установи, які забезпечують інноваційний розвиток [1, с. 128].

Кластер – це організаційно оформлена, локально інтегрована мережа взаємно зацікавлених у співробітництві та використанні його результатів юридично незалежних суб'єктів у певній сфері діяльності із координацією дій та програм розвитку в межах чітко визначеної стратегії [3, с. 7].

Кластер – це мережа незалежних компаній (постачальники, виробники та ін.) і пов'язаних з ними організацій (освітні заклади, органи державного управління, інфраструктурні компанії), що локалізовані у певному регіоні, пов'язані між собою за допомогою ланцюжка додавання вартості та здійснюють експорт своїх товарів або послуг за межі регіону [4].

Г.В. Іванченко під кластером пропонує розуміти сукупність суб'єктів господарювання, які об'єднані між собою на певній території на добровільних засадах спільною ідеєю, на основі кооперації та концентрації зусиль для досягнення цілей, що в підсумку забезпечить ефективність діяльності кожного учасника кластера, підвищення конкурентоспроможності регіону (певної території) та отримання соціально-економічного ефекту [5, с. 13–14].

Л.А. Богатчик зазначає, що кластерна політика, яка нині реалізується в регіонах України, є не додатковим інструментом державного управління, а швидше новим підходом до використання наявного інструментарію. Регіональний кластер – це механізми співпраці влади, бізнесу та інституцій на певній території, які дають змогу виявити точки економічного зростання регіону та сприяють їх усебічному розвитку [6, с. 7].

Авторський підхід до трактування сутності даної дефініції полягає у визначенні кластера як географічної локалізації взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих фірм і організацій, що представляють одну або кілька суміжних галузей народного господарства і формують середовище, яке стимулює співпрацю, концентрацію, кооперацію і конкуренцію, підвищення професійного рівня працівників, залучення інвестицій і дифузію інновацій, а також сприяє досягненню синергетичного ефекту й максимального соціально-економічного розвитку регіону.

Кластерний підхід – нова управлінська технологія, що надає можливість підвищити рівень конкурентоспроможності певної галузі як у конкретному регіоні, так і всієї країни. Кластерні ініціативи та їх ефективне впровадження залежать від факторів, які містять у собі властивості, що притаманні сучасним змінам навколишнього ринкового середовища, передусім у регіональних господарських комплексах. Кластероутворення є реальною технологією створення та посилення економіки регіонів, яка повинна здійснюватися з урахуванням сучасних змін, із визнанням пріоритетності інтелектуалізації моделей економічного та соціального розвитку. Однією з основних ознак кластера є принцип територіальної локалізації, який сприяє обміну ідеями, інформа-

цією про нові технології між учасниками цієї групи. Кластер локалізований на певній території, причому це є його принциповою властивістю. Також найважливішою характеристикою кластера є широкий склад учасників, при цьому найбільш вагомим учасником кластера є держава в особі регіональної влади.

Узагальнено кластерні структури характеризуються такими ознаками, як: географічна концентрація підприємств; спеціалізація; гетерогенність учасників; переваги співробітництва між учасниками; оптимальність розміру; інноваційна активність фірм-учасниць [7, с. 7–8]; наявність підприємств-лідера, що визначає довгострокову спільну стратегію регіональної економічної системи; стійкість стратегічних міжнародних господарських зв'язків у рамках кластерної системи, включаючи її міжрегіональні та міжнародні зв'язки; наявність спільних корпоративних систем управління, бізнес-процесів, централізованого контролю та аналізу.

Кластерний підхід сприяє більш ефективній взаємодії з бізнесом та потенційними інвесторами, враховуючи його стратегічні орієнтири та пріоритети розвитку, дає можливість цілеспрямованого та реального довгострокового планування інвестиційних ресурсів регіону та розвитку територій. Серед передумов формування кластерів у національній економіці можна виділити такі: організаційні (спільний ринок транспортних послуг, висококваліфіковані кадри, диспетчеризація руху, розрахунок оптимальних маршрутів за рахунок координації руху в мережі, зацікавленість і підтримка з боку органів регіональної влади, скорочення постійних витрат за рахунок ефекту масштабу), фінансово-економічні (фінансування керівного органу за рахунок добровільних внесків учасників, зростання частки на ринку й відповідно доходів та відрахувань до всіх фондів, скорочення постійних витрат за рахунок ефекту масштабу, можливість спільних закупівель палива, рухомого складу та ін.), синергетичні (зростання прибутку, покращення якості послуг, гармонізація інтересів перевізників та споживачів, підвищення ефективності використання інвестицій та конкурентоспроможності галузі) [8, с. 11].

Слід акцентувати увагу на тому, що одним із найважливіших факторів ефективності створення і функціонування регіональних кластерів є проведення політики щодо формування сприятливого інвестиційного клімату в регіоні, що вимагає вдосконалення інвестиційної інфраструктури, за такими напрямками:

- використання лізингових схем в інвестиційному процесі;
- стимулювання розвитку інфраструктури аудиторських, консалтингових та страхових послуг, що надаються інвесторам відповідно до інвестиційного законодавства;
- залучення страхових, пенсійних, пайових фон-

Рис. 1. Алгоритм методологічного забезпечення формування кластерних структур у вимірі інвестиційної політики регіону

дів до участі у фінансуванні інвестиційної діяльності;

– створення організаційної, фінансової та інформаційної бази і механізмів, що забезпечують практичну реалізацію всього циклу залучення, захисту й фінансового супроводу інвестицій.

На основі наведеного пропонується узагальнюючий алгоритм створення методологічного забезпечення формування кластерних структур у вимірі інвестиційної діяльності регіону, який ґрунтуватиметься на проведенні підготовчого аналізу; створенні бази даних для вибору пріоритетних напрямів регіональної інвестиційної політики; розробленні відповідного інструментарію; формування бюджетів витрат і доходів; оцінці ефективності реалізації інвестиційної політики кластеру тощо (рис. 1).

Слід відзначити, що проблеми розвитку та функціонування економічних кластерів на регіональному рівні є одним із провідних питань сучасної наукової думки. Сучасні проблеми процесів кластеризації в Україні науковцями окреслюються такими характеристиками: відсутністю активної позиції щодо участі в кластерах наукових установ; слабкою мотивацією підприємств регіону, що мають різні напрями й цілі діяльності; різними формами власності в межах створених кластерів; відсутністю коштів на реалізацію кластерних проєктів, небажанням ризикувати через нечітко визначені умови діяльності кластерів; відсутністю законодавчих і нормативних документів, що стимулюють і регулюють діяльність кластерів; недостатньою поінформованістю підприємців про суть поняття «кластер»; практичною відсутністю або недостатнім поширенням інформації про позитивні результати діяльності кластерів в інших регіонах і за кордоном; низьким рівнем довіри між підприємцями й органами влади; стійкою налаштованістю підприємців на ведення справ поодиночі; непевністю в дієвості нових підходів; ментальністю керівників, які не бажають змінювати свої підходи до пошуку нових шляхів організації діяльності власних підприємств; роз'єднаністю і слабким рівнем взаємодії між підприємствами регіону; відсутністю широкомасштабної державної підтримки процесів об'єднання підприємств у кластери, особливо на початкових етапах створення кластеру [9, с. 10–11]; недосконалістю нормативно-правової бази з питань створення повноцінних кластерів; низьким рівнем інформаційного забезпечення з розроблення концепцій та впровадження стратегій діяльності кластерних ініціатив; низьким рівнем мотивації та зацікавленості представників малого та середнього бізнесу в спільні об'єднання; відсутністю довготривалого досвіду діяльності кластерів у регіонах України; низьким рівнем держпідтримки у сфері розвитку інновацій; відсутністю ефективних взаємозв'язків між державою, вищими навчальними закладами з науковими установами та бізнес-структурами.

Такі негативні характеристики регіонального розвитку посилюють залежність соціально-економічної ситуації в регіонах від хаотичних кон'юнктурних коливань, нестабільної зовнішньоекономічної ситуації; зменшують мотивацію регіонів до нарощування внутрішніх ресурсів розвитку через неефективність системи їх перерозподілу та використання; формують і консервують цикл екстенсивного типу регіонального розвитку, що негативно позначається на конкурентоспроможності регіонів.

Необхідно зазначити, що в іноземній практиці кластерної політики для пошуку шляхів мінімізації негативних тенденцій регіонального розвитку широкого застосування набуває інструменталізація публічної політики, що передбачає адаптацію та імплементацію сучасних методів і підходів до кластерного управління, застосування яких забезпечувало б раціональність організаційно-оформленої мережі взаємодій між політичними та неполітичними акторами, врахування їх потреб та інтересів із забезпеченням їх узгодженості на основі пошуку компромісу. Об'єктивність нової функціональної сфери застосування кластерного підходу як публічного інструменту реалізації державної політики регіонального розвитку підтверджується тим, що в умовах децентралізації публічно-владних відносин численні групи інтересів отримали реальну можливість брати участь у формуванні політичного порядку денного та впливати на реалізацію політичних рішень, що співвідноситься з таким функціональним інструментарієм кластерного підходу, як: інтеракція, обмін, кооперація, інтеграція, мережеве співробітництво, партнерство, консолідація інтересів тощо [9, с. 16–17].

Отже, основними передумовами імплементації кластерного підходу як інструменту стимулювання залучення інвестицій в економіку регіону повинно бути: зміцнення співробітництва між бізнесом, наукою та державою; підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання завдяки швидшому доступу до ресурсів, знань, інноваційних технологій і постачальників; активізація інноваційної діяльності компаній; підвищення рівня інвестиційної привабливості регіонів, а також забезпечення гарантій і пільг інвесторам; пришвидшення темпів створення та розвитку нового бізнесу; формування міжсекторальних і міжгалузевих зв'язків органів місцевого самоврядування, бізнес-структур, інституцій громадянського суспільства.

Висновки. Таким чином, кластерні структури інтегруються в одну з найефективніших форм організації інвестиційних процесів та механізму стимулювання залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіону, її соціально-економічний розвиток. При цьому перевагами формування кластерних структур для активізації інвестиційної діяльності в регіоні повинно бути: підвищення рівня зайнятості в регіоні; зростання ВРП; підвищення ефективності вико-

ристання ресурсів регіону; реалізація інноваційного та наукового потенціалу регіону; поліпшення товарної структури експорту; вихід регіону на нові світові ринки; довгострокове зростання регіону; екологізація виробництва в регіоні; створення нових робочих місць; зростання іноземних інвестицій; збільшення податкової бази; розвиток інфраструктури, особливо інвестиційної; підвищення ефективності прийняття

управлінських рішень; прискорення інноваційного розвитку регіону.

Досліджені та проаналізовані концептуальні засади формування кластерних структур для активізації інвестиційної діяльності регіону будуть покладені в основу майбутніх наукових досліджень щодо передумов формування та розвитку інвестиційної інфраструктури регіону.

Список літератури:

1. Кузьмін О.Є., Саталкіна Л.О. Кластери як важливий чинник залучення інвестицій на промислові підприємства / О.Є. Кузьмін, Л.О. Саталкіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://business-inform.net/export_pdf/business-inform-2013-4_0-pages-127_134.pdf.
2. Портер М.Э. Конкуренция / М.Э. Портер. – М. : Вільямс, 2005. – С. 235.
3. Рибак Ю.В. Кластерні моделі розвитку країн Скандинавського регіону : автореф. дис. ... канд. ек. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Ю.В. Рибак ; ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – Київ, 2014. – 22 с.
4. Гончаренко І.Г. Державний механізм регулювання соціально-економічного розвитку: теорія, методологія та практика : автореф. дис. ... докт. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / І.Г. Гончаренко ; Донецький державний університет управління Міністерства освіти і науки України. – Маріуполь, 2015. – 42 с.
5. Іванченко Г.В. Формування кластерних утворень та моделей розвитку регіону : автореф. дис. ... канд. ек. наук : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Г.В. Іванченко ; Тернопільський національний економічний університет Міністерства освіти і науки України. – Тернопіль, 2015. – 23 с.
6. Богатчик Л.А. Організаційно-економічні засади формування регіональних кластерів : автореф. дис. ... канд. ек. наук : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Л.А. Богатчик ; ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». – Івано-Франківськ, 2015. – 23 с.
7. Федотова Ю.В. Формування кластерних структур та їх вплив на соціально-економічний розвиток регіонів : автореф. дис. ... канд. ек. наук : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Ю.В. Федотова ; Харківська національна академія міського господарства. – Харків, 2013. – 24 с.
8. Хоменко І.О. Кластерна концепція державного регулювання розвитку транспортної галузі: теорія, методологія і практика : автореф. дис. ... докт. ек. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / І.О. Хоменко ; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2016. – 39 с.
9. Тодорова О.Л. Кластерний підхід як публічний інструмент реалізації державної політики регіонального розвитку : автореф. дис. ... канд. ек. наук з дер. управ. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / О.Л. Тодорова ; Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. – Одеса, 2016. – 24 с.